

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Nyckelparametrar för en levande landsbygd

Key factors to a living countryside

Hanna-Louise Aasen

Självständigt arbete • 15 hp
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2020

Hanna-Louise Aasen

Självständigt arbete • 15 hp

Alnarp 2020

Nyckelparametrar för en levande landsbygd

Key factors to a living countryside

Hanna-Louise Aasen

Handledare: Anders Larsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Anna Peterson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Självständigt Arbete i Landskapsarkitektur

Kursansvarig inst.: Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Kurskod: EX0845

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2020

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Landsbygd, landsbygdsutveckling, urbanisering, ruralisering, avfolkning, resiliens, klimatförändringar, jordbruk

Förord

Temat landsbygdsutveckling kom till mitt intresse efter att jag börjat odla egna grönsaker på en stadsodling i Lund. Odlingen ledde mig vidare till kunskaper om livsmedelssystemet och jordbruk samt markanvändning för utvinnandet av andra resurser samt vilka konsekvenser detta medför för platsen och omgivningen direkt och över tid. Hur landskap utformas och förvaltas har stor påverkan, på exempelvis den biologiska mångfalden, kolinlagringen och spridningen av skadegörare inom jordbruket, för att nämna några områden. Klimatförändringar och andra miljöförändringar som sker till följd av vår produktion och konsumtion av resurser är skrämmande eftersom dessa idag och i framtiden riskerar stora problem för en stor del av jordens populationer av såväl människor som andra arter. Som medmänniska och jordbo ser jag det som mitt ansvar att bidra efter förmåga till en bättre miljö och öka chanserna till ett bättre liv för de kring mig, både när och fjärran. Med detta arbete vill jag öka min egen och andras förståelse kring hur en levande landsbygd främjas och diskutera varför en levande landsbygd är viktig, för livet idag och i framtiden.

Jag vill tacka min handledare Anders Larsson för all återkoppling, tips om relevant litteratur och diskussioner kring ämnet och arbetsprocessen. Därutöver vill jag tacka min motläsare Hugo Settergren som även han kommit med relevanta och hjälpsamma synpunkter på mitt arbete. Min kära partner Tobias Larsson förtjänar även han ett stort tack, ty hans uppmuntrande närvaro, ord och råd under skrivandets gång har varit till stor hjälp för arbetet. Sist men inte minst vill jag tacka alla som brukar landet på ett hållbart eller regenerativt sätt. Dessa människor med sina verksamheter ges inte nog med uppmärksamhet för sina insatser för den biologiska mångfalden, tillgången på livsmedel och andra behovsvaror av hög kvalitet och skapar förutsättningar för välstånd även i framtiden.

Hoppas arbetet finnes lärorikt och intressant!

Hanna-Louise Aasen

26-05-2020

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar frågan om levande landsbygd, där människor bor och trivs i hela landet, samt vilka förutsättningar gjort att så idag inte är fallet i Sverige. Upptäckten av fossila energislager har förändrat den mänskliga civilisationen på många sätt, inte minst genom förändrade produktionssätt inom framställningen av livsmedel och skogsråvara samt fabriksproduktionen av varor. Marknadsproduktionen som möjliggjorts av mekanisering, industrialisering och billiga transporter, med minskat behov av mänsklig arbetskraft har, som exempel på följd, bland annat lett till stora folkmflyttningar och urbanisering. Urbaniseringen i Sverige är en process som startade för 200 år sedan och fortgår än idag i vårt samtida samhälle.

Att bibehålla en levande landsbygd visar sig svårt när arbetstillfällena koncentreras till städer och service, som är viktig för såväl livet självt som vardagen, centraliseras och blir allt mer otillgänglig för landsbygdsbor. Landskapet har på många sätt formats av den förda politiken, som främjar storskalig och rationaliserad produktion samt så gott som försummar den lokala påverkan vid utomstående ägandeskap och uttag av naturresurser. Ambitionen med uppsatsen är bidragande till diskussionen om hur uttaget av naturresurser, och användningen av mark, påverkar olika sociala förhållanden nu och i ett längre perspektiv.

Uppsatsen baserar sig på litteraturstudier av primärt vetenskapliga texter, rapporter, statistik och utlåtanden utgivna av svenska myndigheter och intresseorganisationer. Dessa kompletteras med nyhetsartiklar för tankeväckande exempel. Texten är uppbyggd i fyra delar där de två första är bakgrundsgivande. Den första delen behandlar vad som föranlett urbaniseringen, varför så många lämnat landsbygden, hur behovet av mänsklig arbetskraft inom produktionen minskat och varför ungdomar flyttar idag. Del två presenterar några skäl till varför en levande landsbygd skulle vara gynnsamt – den nutida globala civilisationen orsakar klimat- och miljöförändringar som gör den globala civilisationen svår att upprätthålla, och med en levande landsbygd sprids risker samtidigt som tillgången till livsmedel över tid tryggas. Del tre belyser dagens landsbygdsutveckling där två exempel på ”levande” landsbygdsorter ges och dessa jämförs. Dessa exempel pekar på, att känsla av stark bygemenskap och närhet till service är fördelaktigt. Avslutningsvis, i del fyra, diskuteras den historiska bakgrunden i relation till de givna exemplen. Slutsatser och tankar som jag kunnat komma fram till är att samspelet mellan var det går att arbeta för sin försörjning, och var folk bor någonstans, är stort. Också tycks en levande landsbygd utgöra en förutsättning för att de globala målen samt Sveriges miljömål ska kunna uppnås.

Abstract

This essay discusses the importance of a thriving countryside in regard to human wellbeing, unbound by living location. Possible causes of the overall non-thriving countryside in Sweden are also considered herein. The discovery of fossil energy has radically changed the human civilization in many ways, not least through new ways of production within agriculture systems, forestry and factory produced goods. Production for the global market made possible by mechanization, industrialization and cheap transports, with a decreased requirement of human labor, has led to urbanization. The process of urbanization in Sweden began about 200 years ago and is still proceeding.

To maintain a living countryside proves to be difficult when job opportunities as well as service are centralized to the cities, getting more inaccessible to the rural population. The landscape has in many ways been formed by the politics pursued, which promotes rationalized, large scale production. Meanwhile, the local impact of outsider ownership and the extraction of natural resources are neglected. The ambition of this essay is to contribute to the contemporary discussion regarding how the extraction of natural resources and the modern use of land affect social relationships today and in a long-term perspective.

The essay is based on literature studies primarily of scientific work, reports, statistics and statements from the Swedish authorities and organizations. News articles used as thoughtful examples have been complementary used. The essay is divided into four parts. The first part shows the processes that have led to urbanization historically and today. The second part presents a few reasons why a living countryside would be advantageous – the contemporary human way of life, including the urbanization at the expense of rural life, is causing climate- and environmental changes, that makes the global civilization difficult to maintain. A living countryside could among other things increase food security. Part three treats the contemporary development of the Swedish countryside where two seemingly successful examples of rural villages are given and compared to each other. The examples indicate that a strong community and a proximity to services are advantageous. Lastly, in the fourth part, the historical background is discussed in relation to the given examples. The essay concludes that work opportunities have a strong impact regarding where people live. At the same time, a living countryside seems to be a precondition for the global goals and the Swedish environmental goals to be achieved.

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattning	4
Abstract	5
Innehållsförteckning	6
Introduktion	7
<i>Bakgrund</i>	<i>7</i>
<i>Mål och syfte</i>	<i>8</i>
<i>Frågeställningar</i>	<i>8</i>
<i>Avgränsningar</i>	<i>8</i>
<i>Material och metod</i>	<i>9</i>
Orsaker till landsbygdens avfolkning	10
<i>Marknadsproduktion</i>	<i>10</i>
<i>Politik och ägande</i>	<i>14</i>
<i>Utflyttande ungdomar</i>	<i>17</i>
Varför ska vi ha en levande landsbygd?	18
<i>En värld under snabba klimatförändringar</i>	<i>19</i>
<i>Livsmedelssäkerhet</i>	<i>20</i>
<i>Tillgodoseende av bostadsbehov</i>	<i>21</i>
Landsbygdsutveckling idag	22
<i>Hela Sverige ska leva</i>	<i>22</i>
<i>Nyruralism</i>	<i>23</i>
Avslutande diskussion	26
Metodkritik och framtida forskning	27
Slutsatser	28
Litteraturförteckning	30

Introduktion

Bakgrund

De globala målen från Förenta Nationerna, FN, som antogs 2015 (FN, u.d.) berör på flera sätt verksamheter och livet på landsbygden. Hur marken brukas för framställning av bland annat mat, skogsprodukter och mineraler påverkar både direkt och indirekt ekosystem och biologisk mångfald, klimatförändringarna, om produktionen är hållbar eller inte samt tillgången på rent vatten. Dessutom påverkar politiken och den fysiska planeringen för landsbygden jämlikhet och tillgång till bland annat skolor och sjukvård. Sverige har anslutit sig till dessa mål exempelvis genom egna mål som samspelar med FN:s. Det råder vetenskaplig konsensus om att det industriella brukandet av mark samt uttaget av resurser skadar biosfären och möjlighet till långsiktig försörjning. För att målen ska kunna nås förefaller det sig alltså som att produktionssätten behöver ses över. Monokulturer, användning av fossila bränslen, tunga maskiner, miljöskadliga bekämpningsmedel med mera är oförenliga med målen, då dessa de facto har en negativ inverkan på miljön (Barca, 2011; Rundgren, 2016). För att upprätthålla produktionen av varor kan det därför bli aktuellt med en omställning till fler, mer småskaliga jordbruk där fler människor arbetar (Sorman, 2015). Det ökade arbetsutbudet skulle kunna generera fler människor på landsbygden och således alstra en levande landsbygd. Det skulle dock kunna innebära stora förändringar för såväl individer som samhälle, utvecklade diskussioner kring detta ryms emellertid inte inom detta arbete. Vidare förs en diskussion från organisationen Hela Sverige ska leva, om att ägandeskapet av de lokala resurserna ofta befinner sig hos personer och företag utanför kommunen. Det medför att lite eller inget ekonomiskt kapital återgår för de naturresurser som utvunnits av dessa, eftersom beskattningen sker där ägaren är skriven (Hela Sverige ska leva, 2020).

Sedan upptäckten av fossil energi och den industriella revolutionen har effektiviseringar genom mekanisering och industrialisering både möjliggjorts och genomförts, vilket lett till ökad globalisering och specialisering, centralisering och outsourcing. Behovet av mänsklig muskelkraft inom råvaruproduktionen på landsbygden har minskat efter maskinernas intåg och urbanisering är en av följderna (Smil, 2017, ss. 352-355) då nya försörjningssätt tog vid i form av industriarbete i tätorter och städer (Hornborg, 2015). Enligt uppgifter från Statistiska Centralbyrån, SCB, bodde i början av 1800-talet 90 % av Sveriges befolkning på landsbygden och den största urbaniseringen skedde under de följande hundra åren. Redan kring 1930 var majoriteten av svenskarna bosatta i icke-agrara miljöer (SCB, 2019). Sedan dess har takten i urbaniseringen gått långsammare, men frågan är inte utdaterad för det. Outsourcing av industri till länder med lägre produktionskostnader har genomförts vilket föranlett avfolkning i orter med tidigare fabriksproduktion. Detta har medfört att människor har ackumulerats ytterligare i städerna (Amcoff, et al., 2009; Arbetsförmedlingen, 2016). Efter nedläggning av bland annat skolor och annan service i glesbygden har avfolkningen fortskridit, vilket slutligen ofta bidragit till att även matbutiker stänger igen. Matbutikerna fungerar ofta som mötesplatser och när den sista mötesplatsen slagit igen kan det ha en negativ social inverkan (Amcoff, et al., 2009). Sverige har idag 85 % av kommunerna en nettoförlust av unga människor gentemot storstadsområden och större städer. Vissa kommer tillbaka, men många gör det inte och ungefär hälften av landets kommuner upplever avfolkning. Invandring av framförallt asylsökande har

till viss del kompenserat för avfolkningen, om än tillfälligt, för även många av dessa väljer så småningom att flytta till storstadsområden eller större städer (Toje, 2017).

Hur framtida energipriser och därmed möjligheterna till att driva industriellt och mekaniserat jordbruk samt global handel kommer att se ut är svårt att säga något om. Det är inte heller syftet med denna uppsats. Utgångspunkten är dock att vi i framtiden kommer att behöva åtminstone lika många människor på landet som idag för produktion av råvaror som vi behöver eller vill ha.

Mål och syfte

Syftet är att undersöka vad det är som får människor att vilja stanna kvar på landsbygden. Jag vill bidra med samt utöka min egen kunskap om vad som gör vissa rurala platser mer populära än andra, med målsättningen att denna uppsats ska kunna användas vidare i diskussioner och framtida undersökningar samt kunna bidra till hur kommuners och regioners fysiska planering främjar en levande landsbygd.

Frågeställningar

Den primära frågeställningen gäller att undersöka om det går att finna några särskilt viktiga faktorer för att underlätta och/eller främja förutsättningarna för en levande landsbygd. I detta inkluderas vilken inverkan det geografiska läget ger, demografiska aspekter och t.ex. tillgång till grundläggande infrastruktur som kollektivtrafik och skolor. Övriga frågeställningar rör varför människor i stor grad flyttar från landet till urbana miljöer i högre utsträckning, och hur utvecklingen kan påverkas med hjälp av olika styrmedel.

Avgränsningar

Arbetet kretsar kring landsbygdsutveckling och bevarande av levande landsbygd. Avgränsningar görs till att referera till mer generell vetenskaplig litteratur i ämnet, myndighetsdokument och artiklar samt till en jämförelse av två valda exempel vilka innefattar Skattungbyn i Orsa kommun i Dalarna samt Uddebo i Tranemo kommun. Detaljplaner och översiktsplaner avgränsas bort då detta arbete är för litet för genomgång av den detaljeringsgraden. Historiska beskrivningar görs översiktligt från den svenska urbaniseringsprocessens början under 1800-talet till nutid, samt vilka bakomliggande faktorer som lett till jordbrukets och den rurala produktionens utveckling. Avgränsningar görs också till Sverige och svensk landsbygd, med undantag för delar av historien om lantbrukets utveckling sedan 1800-talet, som beskriver den globala handelns utveckling. Mekaniseringen och marknadsproduktionen av jord- och skogsbruket har utvecklats på liknande sätt i stora delar av världen och av denna anledning används även utländska källor där det passar. Potentiell framtida teknologi avgränsas bort då detta är ovisst, men ett antagande görs om att vi i framtiden

kommer att vilja ha minst lika många boende på landsbygden som idag. Av den här korta studien är det svårt att dra slutsatser och avgöra om det är eldsjälar eller kommunal planering som väger tyngst för utvecklingen och jag kommer därför inte uttala mig kring detta. ”Landsbygd” definieras inte i detta arbete då flertalet olika definitioner och utformningar av landsbygd existerar.

Material och metod

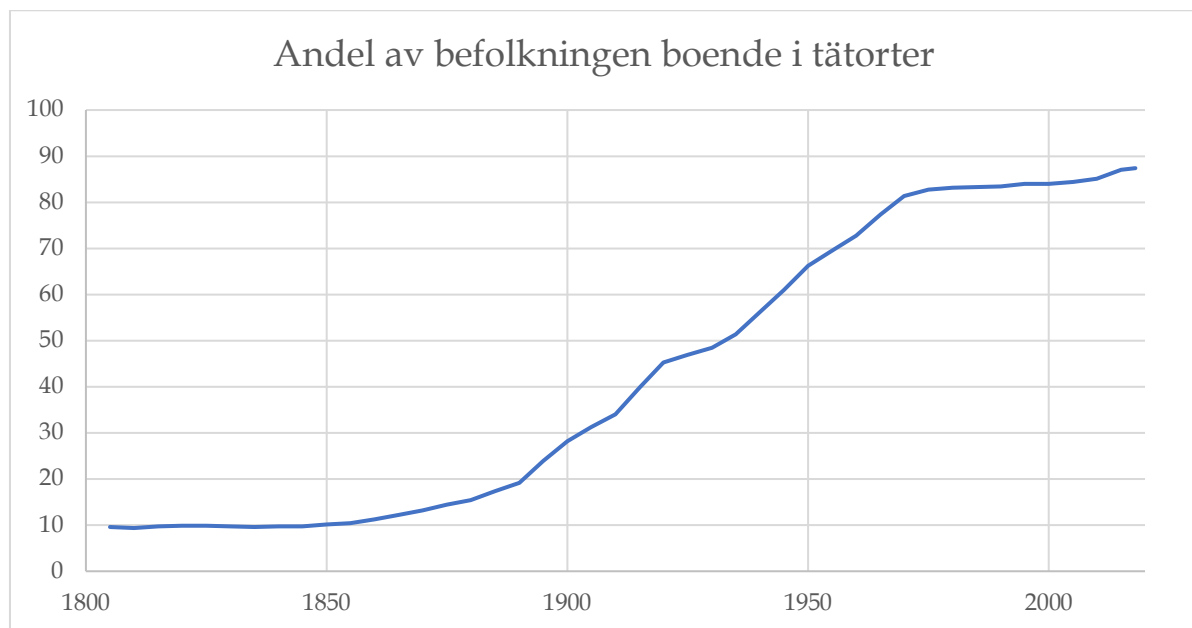
Källmaterial har utgjorts av vetenskapliga rapporter, böcker, yttranden från relevanta intresseföreningar, tidningsartiklar samt offentlig statistik. Dessa har erhållits genom tips från min handledare Anders Larsson och utifrån egna sökningar i databaserna LUBsearch och Google Scholar. Där har sökningar gjorts med relevanta ord och meningar, som exempelvis ”levande landsbygd” och ”biodiversity agriculture”. Böcker har funnits genom att på bibliotek leta efter böcker inom temat jordbruk och landsbygd. Blogginlägg och tidningsartiklar rörande de ämnen som berörs, som jag tidigare läst, har letats upp för att genom dessa finna mer tillförlitliga källor. Gunnar Rundgrens bok ”Den stora ätstörningen” har med sin stora samling källor också bidragit i mitt letande. I Gabriella Croneborgs kandidatarbete (2019) och diverse andra artiklar har jag funnit flera relevanta och tillförlitliga källor att använda mig av. För att få se frågorna ur ett platsperspektiv har jag gått ner i skala och tittat på två platser. Den ena är Skattungbyn som jag besökte i februari 2020. Med hjälp av det tidigare besöket i Skattungbyn, har egna observationer tagits i åtanke och kommit arbetet till gagn då jag på plats talade med ett antal bybor vid olika tillfällen. Besöket i Skattungbyn genomfördes alltså före påbörjandet av detta arbete och jag använde mig av inte någon särskild analysmetod när jag var där, då syftet med besöket inte innefattade sådana analyser. Eftersom platsen väckte mitt intresse och jag ansett besöket vara av relevans har jag valt att skriva om det i alla fall. Kompletterande textstudier om Skattungbyn har gjorts (Domi, 2016; Aktiva byar, u.d.; Skattungbyn, u.d.). Den andra platsen är Uddebo som jag närmat mig genom textstudier (Herold, 2020; Uddebo Småhusprojekt, 2020; Uddebo, u.d.a; Uddebo, u.d.b).

Ambitionen har varit att hitta någon eller några typer av gemensam nämnare för vilka metoder som är framgångsrika och lockar till sig eller får människor att vilja stanna kvar på landsbygdsorter. För att besvara mina frågor har två goda exempel på plats i glesbygd lyfts fram, där funktioner som matinköp och annat fungerar och människor trivs. Detta används som diskussionsunderlag mot bakgrund av urbaniseringens historia och orsakssamband.

Denna uppsats riktar sig till ideella och yrkesverksamma inom eller med inflytande över politiken, inom den kommunala planeringen samt till privatpersoner och företag som verkar på, eller med resurser hämtade från, landsbygden. Den riktar sig även till de myndigheter, organisationer och andra som arbetar för att nå de miljömål som finns för Sverige och de globala mål som FN fastställt.

Orsaker till landsbygdens avfolkning

Urbaniseringens början och fortskridande händelseförlopp har många orsaker. Några av de främsta historiska och nutida skälen redogörs för i detta avsnitt. Att landsbygden avfolkas beror på ett flertal upptäckter, innovationer och politiska beslut som skett och fattats under de senaste två hundra åren och är således inte något som nyligen börjat ske. Komplexa interaktioner mellan politiken och mekaniseringen av jord- och skogsbruket har påverkat arbetets innehåll och ägandeskapet av mark, som i sin tur haft inverkan på sociala förhållanden i bygderna. En dominoeffekt av avfolkning har på många platser bland annat inneburit minskad efterfrågan i den lokala handeln samt medfört centralisering av service som skolor och vårdcentraler, då detta varit mer ekonomiskt försvarbart för kommunerna. Vidare har detta bidragit till ytterligare avfolkning.

Figur 1: Andel av befolkningen i tätorter, där tätorter efter 1960 definieras som sammanhängande bebyggelse med fler än 200 invånare. Det finns ingen klar definition av tätort respektive landsbygd från tiden före 1960, utan handlade då om en tolkningsfråga från de som förde statistiken (Egen graf, 2020 med data från SCB, 2019).

Marknadsproduktion

För att förstå varför jordbruket ser ut som det gör idag, fordras kännedom kring de historiska teknologiska och politiska händelser som utgör grunden för detta. Idag producerar i stort sett ingen lantbrukare mat för egen konsumtion, istället säljs produkterna på en global marknad. Så har det inte alltid varit. Marknader har funnits länge inom livsmedelsproduktionen och det kan även påstås att marknaden kan utgöra ett adekvat fördelningsinstrument för livsmedel i samhället. Istället för att alla som bor på en plats ska producera allt för den lokala produktionen, går det att producera ett överskott som byts med överskott från andra platser vilket således jämnar ut näringsbehoven utan att påtagligt skada den lokala miljön. Dagens monokulturella

jordbruk med bekämpningsmedel och tunga maskiner innebär dock skador för mark, biologisk mångfald och orsakar övergödda sjöar och vattendrag (Barca, 2011; Rundgren, 2016, ss. 60-61). Att jordbruket är totalt marknadsorienterat är en nymodighet sedan 1800-talet, som gör det skäligt för lantbrukare att omstrukturera sin produktion i större skala med hjälp av mycket insatsmedel i form av bland annat diesel – något som vore omöjligt utan en omfattande mekanisering av jordbruket (Rundgren, 2016).

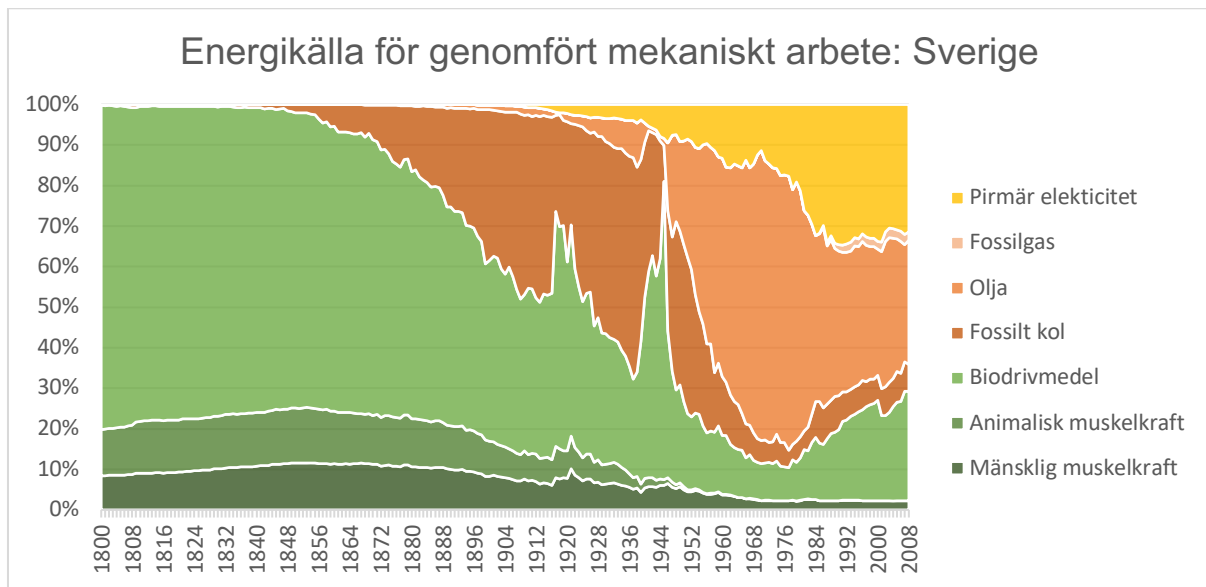
Den industriella revolutionen har i vår tids historieskrivningar ansetts vara inget mindre än en framgångssaga. Denna förtäljer hur människan slagit sig fri från naturens restriktioner med hjälp av sin egen list. Det är denna som grundlagt dagens globala kontaktnät och vissa platser välstånd. Det har också föranlett att de platser som inte har genomgått denna förändring i samma omfattning därmed har ansetts vara ”underutvecklade” (Barca, 2011). För Sveriges del har mekaniseringens konsekvenser lett till att producenterna förhåller sig till sina varor på ett annorlunda sätt än tidigare. Det har sedan länge fastställts att marknadsproduktion förändrar en människas inställning till vad hon skapar. Människan har gått från att befinna sig i en social gemenskap där produktionen gjorts för sin egen, familjens och bygdens del, till att brytas loss från den sociala gemenskapen. Då har istället sysselsättningen utgjorts av avlönat arbete på exempelvis en fabrik, med risk för att i det senare fallet fungera som en utbytbar del i ett maskineri där den känslomässiga kopplingen till produkten tenderar till att förloras (Hornborg, 2015, ss. 87-90).

För lantbrukaren innebär en marknadsorientering flera olika saker och för dess möjliggörande krävs ett tydligt ägandeskap av marktillgångar. Med senare nämnda strukturförändringar i markfördelningen har detta kommit att förenklas. Konkurrens som medför krav på högre avkastning för en lönsam verksamhet, med en mindre mängd arbetskraft, kan leda till att lantbrukaren skuldsätter sig vid inköp av insatsmedel. Detta fortgår i en gradvis process. Efter en tid har lantbrukaren rationaliserat och specialiserat sig till den grad att den produktiva verksamheten för det egna hemmets direkta livsmedelsförsörjning inte längre finns kvar. Kvar står ett enformigt landskap och ekonomiska osäkerheter för lantbrukaren, där produkter produceras för anonyma köpare och produktionen måste fortsätta för att kunna återbetala skulder (Rundgren, 2016, ss. 66-76). Likaledes fjärras produkten, eller konsumtionsvaran, från konsumenten. När den står paketerad på hyllan finns det ingen koppling till varken producenten eller någon annan insikt i produktionsprocessen (Hornborg, 2015, ss. 87-90). Detta är vad som utmärker ”konsumtionsvaran” som säljs och köps på den globala marknaden, frikopplad från alla historiska band och framtagen för att köpas.

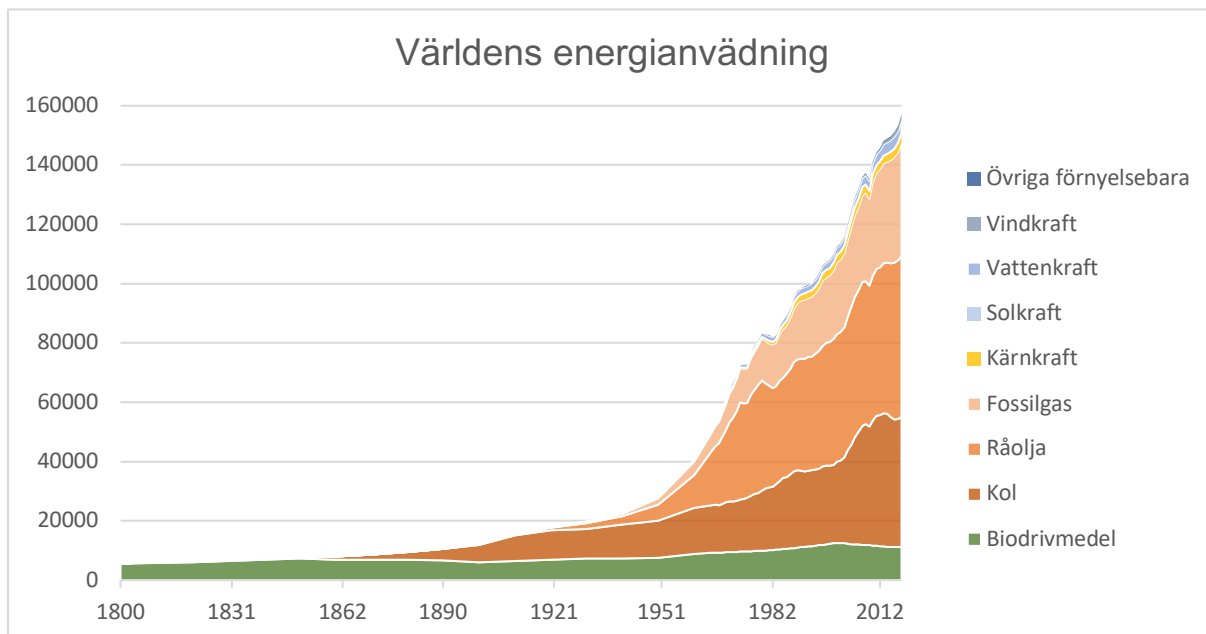
Mekaniseringen och marknadsproduktionen går hand i hand. En omfattande infrastruktur och nya lagringstekniker med kylningsmöjligheter har möjliggjort jordbrukets idag totala marknadsorientering. Den storskaliga, globala handeln med ”vanliga” livsmedel började under 1800-talet – innan dess var all vanlig mat nästan uteslutande lokalt producerad och sällan ens såldes eller köptes den (Rundgren, 2016, ss. 60-61). Efter anläggningen av Erieakanalen år 1825 i USA föll transportkostnaderna för frakt av spannmål till östkusten från området kring de stora sjöarna från 220 dollar till 6 dollar per ton. Samtidigt reducerades frakttiden från tre veckor till endast en (Bryson, 2010, ss. 267-271). Från USA:s östkust fraktades sedan spannmålen vidare till Europa till ett pris lägre än de europeiska produktionskostnaderna (Mazoyer & Roudart, 2006). Den bakomliggande faktorn till varför transporternas kostnader reducerats till denna

grad, var upptäckten av fossilt kol. Fossilt kol och annan lättillgänglig fossil energi hade ett högt energinetto eller EROI, det vill säga hög energiavkastning för den investerade energin för extraktionen. Alltså: lättillgängligt kol och olja kostar lite energi att ta upp men innehåller i sin tur stora mängder energi som kan användas som exempelvis drivmedel. Fraktfartyg och järnvägstransporter drivna av kol möjliggjorde därmed billig frakt oberoende väder, vattenströmmar och vind. De billiga transporterernas intåg medförde att de som kunde producera mycket och billigt kunde sälja till fler människor än den lokala befolkningen, således blev maten till en handelsvara. Framställningen av livsmedel inriktades därför till en marknad, alltså något annat än produktion av och för det lokala samhället. Den fossila energin är nyckeln i det hela och lade grunden för det nya livsmedelssystemet (Malm, 2014).

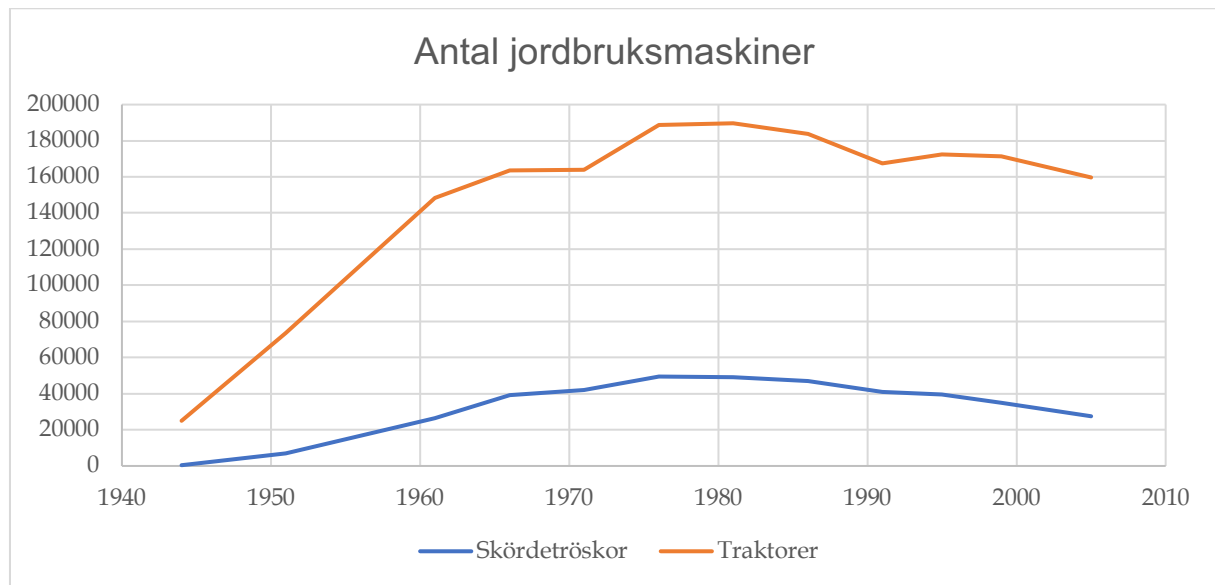
Det fossila kolet och ångmaskinen möjliggjorde den industriella produktionen av maskiner och redskap som skördetröskor, järnplogar, sorteringsmaskiner, kvarnar och så vidare. Dessa möjliggjorde rationalisering av jordbruket och ett minskat beroende av muskelkraft (Mazoyer & Roudart, 2006). Maskiner kunde drivas för ökad produktion, till lägre pris relativt den med mänskliga händer. Den framväxande industrin producerade inte bara nya redskap till jordbruket, utan också produkter som textilier, hushållsapparater med mera (Hornborg, 2015, ss. 23-28). Med tillgång till de nya, stora redskapen och maskinerna kunde även produktiviteten inom jordbruket öka. De tunga lerjordarna kunde enklare plogas med de nya järnplogarna och skördarna skördas med betydligt lägre arbetsåtgång än tidigare. Efter andra världskriget skedde den verkliga industrialiseringen av det svenska jordbruket. Minnet av och rädsla för svält fick staten att styra riktningen mot ökad produktion. En mekaniserad produktion med de stora maskinerna krävde stora fält med ensidiga grödor för maximerad skörd i förhållande till arbetsåtgången. Haber-bosch-processen ledde till skapandet av konstgödsel och medförde en ökad tillgång till gödningsmedel inom jordbruket - och skördarna ökade (Rundgren, 2016, ss. 39-46). Det moderna, kommersialiserade jordbruket har bytt ut dragdjur och mänsklig arbetskraft mot maskiner drivna av fossila bränslen och elektricitet, utsädet köps in från andra företag istället för att som innan odlas på den egna marken och specialisering görs på en eller ett fåtal grödor istället för att kultivera en mångfald av grödor. Det moderna jordbrukets målsättning är maximerad vinst, att jämföra med det traditionella där den primära målsättningen var att försörja familjen med mat (Potter, et al., 2008, s. 457). Marknadsorienteringen har lett till ökad lönsamhet för större gårdar som specialiserat sig på en eller ett fåtal grödor.

Figur 2: Statistiken visar hur förhållanden mellan energikällorna för mekaniskt arbete sett ut de 200 senaste åren. Med biodrivmedel menas brännved. Primär elektricitet inkluderar kärnkraft, vindkraft, vattenkraft, solceller, tidvattensenergi, vågkraft, solfångare och geotermisk energi (Egen graf 2020 med data från Kander, 2002).

Figur 3: Världens totala energianvändning de 200 senaste åren med uppdelning för dess olika källor. Kol, olja och naturgas utgör från 1900-talet och framåt majoriteten av energikonsumtionen. Med biodrivmedel menas traditionella biodrivmedel (Egen graf, 2020 med data från Smil, 2016 och BP, 2019).

Figur 4: Antalet skördetröskor och traktorer, som med industrialiseringen ökat, för att sedan minska till följd av många nedlagda jordbruk (Jordbruksverket, u.d.).

”En tydlig globaliseringseffekt är den fortsatta strukturomvandling inom industrin där centralisering och storskalighet styrs av priskonkurrens utanför Sverige.” (Arbetsförmedlingen, 2016). Detta citat åskådliggör ytterligare ett orosmoment för den svenska landsbygden. De billiga transporterna och den globala marknaden har över tid också bidragit till att industrier flyttats dit produktionen kan genomföras som billigast. Under 1800-talets Europa växte många industriorter fram – allt från sågverk och pappersbruk till textilfabriker. Järnvägen har kopplat dessa orter samman med varandra och de större städerna för att transportera dit varorna (Smil, 2017, ss. 316-328). Med förbättrade villkor för arbetarna, högre löner och skärpta miljökrav har dock den europeiska produktionen blivit dyrare relativt den från många andra delar av världen. Det har blivit billigare att förlägga industrier och produktion i exempelvis Sydostasien och Latinamerika, för att sedan transportera hit varorna för konsumtion, jämfört med vad det är att producera dem i exempelvis Sverige (Hornborg, 2015, ss. 117-131). Som följd av dessa premisser har många svenska fabriker lagts ner och istället har produktionen utkontrakteras till företag i andra länder, där kostnaderna för industrin är lägre. Detta benämns även som outsourcing. När industrierna som många gånger varit viktiga för lokalsamhällenas sysselsättning och ekonomi lagts ner, har arbetsmöjligheterna drastiskt minskat och människor sökt sig till andra platser (Arbetsförmedlingen, 2016).

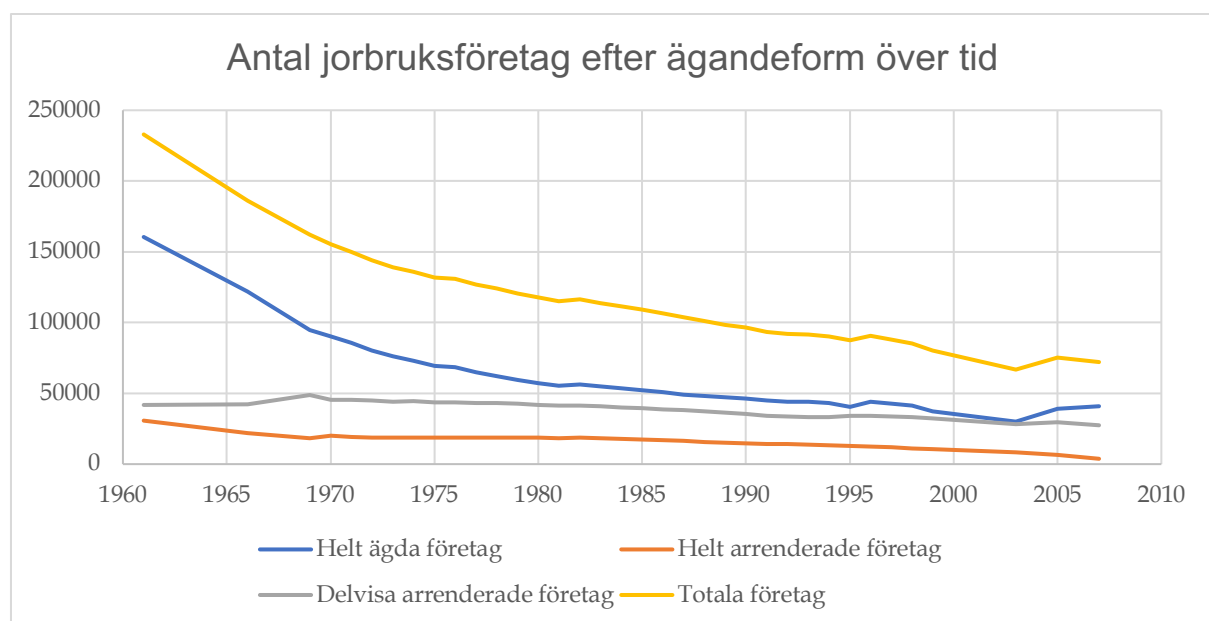
Politik och ägande

Den politik som styr ett land påverkar utformningen av landskapet, eftersom den påverkar ägandeformer och produktionssätt. Längre brukades mark mer kollektivt och stora delar av landarealen nyttjades som allmänningar. En gradvis process från 1700-talet och framåt har lett till det tydligt privata ägandet av mark. 1757 stadgades storskiftet i lag, vilket innebar att marken skulle ägas som privat egendom. Enskiftesreformen, som togs vid i slutet av 1700-talets Skåne, hade inom några decennier hade verkställts i så gott som hela landet. Byarna sprängdes

och markägorna blev till större, sammanhängande enheter där alla olika markkvaliteter skulle ingå (Waldermarsson & Nilhgård, 1999). Sammanslagning av marken medförde att det kollektiva arbetet minskade och det går att spekulera om dagens hårda konkurrens vore möjlig med kollektivt brukad mark utan tydligt ägandeskap. Fler skiften än de nämnda har följt och tillsammans har de haft inverkan på såväl landskapets som byars utformning (Gadd, 2009).

Före Sveriges inträde i EU fördes en egen jordbrukspolitik, som numera är ersatt med den gemensamma för EU, Common Agricultural Policy, som förkortas CAP. Dessförinnan var den nationella jordbrukspolitiken utvecklad utifrån 1920-talets ekonomiska kris, med prisregleringar som skulle garantera lantbrukarna inkomst och säkerställa den inhemska matproduktionen. Sverige skulle också ha beredskapslager och trygga livsmedelsförsörjningen även i kris- eller krigstider (Larsson, 2004). Sedan Sveriges inträde i EU 1995 har andelen importerade varor ökat och svenska livsmedelsproducenter har förlorat marknadsandelar trots goda tillgångar på vatten och högkvalitativ jord. Den fria marknaden inom EU har bidragit till ökad konkurrens och trots den gemensamma jordbrukspolitiken CAP är lagstiftning om bland annat arbetsvillkor, djurvälstånd och skatter olika länderna emellan, något som för Sveriges del inneburit jämförelsevis höga produktionskostnader, som i sin tur försvårar förmågan till konkurrens på den europeiska marknaden (Statens offentliga utredning, SOU, 2015).

Prisutvecklingen har varit nedåtgående över lång tid, vilket försvårar lönsamhet i synnerhet för småbrukare som inte velat eller kunnat investera i stora marker och kraftfulla maskiner. Mellan 1995 och 2005 minskade priset för jordbruksråvarorna med 12 % (Rundgren, 2016, s. 88). Industrialiseringen och politiken har medfört att andelen som arbetar inom jordbruket i Sverige minskat från 70 % under mitten av 1800-talet, till ca 1 %, där merparten av lantbrukarna är äldre än 60 år. Mjölkföretagen i Sverige minskar konstant, i snitt sker minskningen med 50 % var tionde år och av de kvarvarande ca 5000 mjölkföretagen hotas ca 800 av konkurs till följd av ansträngd ekonomi (Gäre & Lyckhage, 2015, ss. 44-45).

Figur 5: Antal jordbruksföretag från 1960, där "ägda" företag innebär jordbruksföretag som äger den mark de brukar och "arrenderade" innebär jordbruksföretag som arrenderar den brukade marken (Egen graf, 2020 med data från SCB, 2012).

Internationellt skiljer sig lagstiftning och beskattning för uttag av naturtillgångar samt hur mycket resurser som återgår till lokalsamhället eller regionen där uttaget sker. I Sverige, en nation rik på skog, malm, vatten och matjord, sker inom många områden ett allt större uttag av naturresurser. Balansrapporten "Naturresurser i hela landet" från organisationen Hela Sverige ska leva (2020) redogör för läsaren att endast en liten del av det värdet som naturresurserna skapar återges till kommunerna de hämtats ifrån.

Rapporten berör hur beskattning sker och vilka värden som skapas för näringarna vind- och vattenkraft samt skogs- och gruvnäring, samt jämför detta med hur det ser ut i andra länder. Dessa resurser bidrar till 207 miljarder av Sveriges BNP. Samtidigt är det inte mycket av pengarna som de här naturresurserna skapar, som kommer kommunerna de tas ifrån till gagn. Genom borttagande av den kommunala fastighetsskatten har kommunintäkterna minskat. Dessutom utgörs en betydande del av ägandet av skog, kraftverk och gruvor av personer och företag skrivna bortom regionerna där produktionen sker – många i Stockholm eller andra större städer, men också utomlands, och det är där merparten av beskattning sker. Då en stor del av företagen inom dessa näringar har sina huvudkontor på andra platser än den för resursuttaget, i Stockholm, andra större städer eller utomlands, skapas där även en stor del av arbetstillfällena kopplade till verksamheten. Detta handlar exempelvis om konsulttjänster, jurister och andra "kontorsjobb". Att människor befinner sig och arbetar på en plats skapar också incitament för verksamhet bestående av exempelvis restauranger och annan service i området (Hela Sverige ska leva, 2020). Ifall huvudkontoren i större utsträckning var belägna på eller i närheten av platserna där råvaruuttagen eller produktionen sker, finns det alltså skäl att anta att dessa orter i större grad kunnat locka personer med önskemål om den typen av sysselsättning som företagets huvudkontor medför. Vidare poängterar Terese Bengard, verksamhetsledare på Hela Sverige ska leva, att det vid scenarion som skogsbrand kan vara nödvändigt att det finns resurser i form av lokal befolkning för släckning, eftersom en pågående skogsbrand inte bara utgör en direkt säkerhetsrisk. Kapital i form av skog sätts dessutom på spel och ifall branden sprider sig till exempelvis ett stort vattenkraftverk, kan det få stora konsekvenser för samhället (Lokalekonomidagarna, 2020).

Som jämförande exempel ges det system Norge använder för vattenkraft, där företagen betalar en naturresursskatt och egendomsskatt till kommunen samt en koncessionsavgift. Utöver detta har kommunen rätt att köpa upp till 10 % av den producerade energin till självkostnadspris. Beräkningar har gjorts på hur mycket pengar som skulle återgå till vattenkraftskommunerna ifall Sverige tillämpade samma politik som Norge gällande detta. Som exempel kan nämnas att Ragunda kommun skulle få en årlig intäkt på drygt 193 miljoner kronor (Hela Sverige ska leva, 2020), vilket kan jämföras med kommunbudgeten från årsredovisningen 2018, om 321 miljoner kronor (Ragunda kommun, u.d.). Bengard talar om att det idag ges en ersättning för verksamheten från staten till kommunen i form av bygdemedel om ca 900 000 kr årligen. Ett tillskott på 193 miljoner kronor hade alltså inneburit en stor ökning av ekonomiskt kapital för Ragunda kommun (Lokalekonomidagarna, 2020).

Utflyttande ungdomar

I boken "Vem bygger landet?" finns en samling texter som berör olika unga och vuxnas inverkan i den regionala utvecklingen. I kapitlet "Ungdomars bristande intresse för lokal utveckling – en självuppfyllande profetia?" av Lotta Svensson, sociolog och forskare vid Uppsala Universitet och FoU Söderhamn, förs en diskussion om och varför unga människor flyttar från sin hemort på landsbygden till städer. Jämförelser görs mellan kön och klass och det påvisas att anledningar och viljor till att flytta eller stanna skiljer sig inom dessa grupper.

I ovanstående kapitel skrivs det om att attityden hos kommunpolitiker sammanfattningsvis innebär att de anser ungdomar vara några som endast vill flytta från platsen och därmed knappast skulle vara intresserade av att påverka den lokala utvecklingen. Normen utgörs dock görs utifrån medelklassens värderingar, då det framförallt är ungdomar från medelklassen som önskar att flytta från orten för att skaffa sig en högre utbildning och optimera sina chanser till att få, vad de anser, ett bättre liv. De unga från medelklassen vill ha "det bästa" och hemorten lyckas inte leva upp till dessa personers förväntningar på livet. Ungdomarna från arbetarklassen vill oftast stanna på hemorten, och till skillnad från medelklassungdomarna som önskar det bästa nöjer sig arbetarklassens ungdomar med "något", och de flyttar främst om de inte lyckas få något jobb på hemorten. Om man ska stanna eller flytta avgörs av vad som anses mest "naturligt". Inom medelklassen anses det naturliga att flytta och skaffa sig en högre utbildning, bland arbetarklassen är det naturliga att stanna kvar. Samtidigt som medelklassens ungdomar vill flytta och de från arbetarklassen vill stanna, är förhållandet omvänt när de får frågan om de tror att kommunpolitikerna vill att de stannar. På den frågan svarar ungefär 70 % av ungdomarna från medelklassen att de tror att politikerna vill ha dem kvar på orten, till skillnad från motsvarande siffra för arbetarklassens ungdomar som mäter endast 30 %. Svensson skriver vidare att "*I formella sammanhang då regionens framtid diskuteras framhålls vikten av att unga människor vill bo i regionen. I rollen som politiker eller tjänsteman i kommunal verksamhet är det lätt att inse att det för att åstadkomma ett fungerande samhälle – med t.ex. god service, vård och omsorg – så måste det i regionen finnas kvar yngre personer som kan utföra dessa uppgifter.*" (Svensson, 2011, s. 31). Särskilt klassperspektivet i denna artikel synliggör något intressant, vilket är att medelklassen på de små orterna inte anser att det bästa livet går att få där de befinner sig och en norm skapas utifrån detta. Ett konstaterande kan göras om att kommunerna kanske skulle vinna på en utökad dialog med de unga medborgarna för att utveckla orten till att kunna anses som en plats där medelklassen vill stanna, och där arbetarklassen känner sig önskad att stanna. Samtidigt som politikerna utgår från de ungas bristande intresse, tror sig de unga inte kunna påverka den lokala utvecklingen (Ibid.). Att många landsbygdskommuner minskar i befolkning beror dock inte endast på att folk flyttar därifrån, utan även till stor del på att antalet nyfödda på orten understiger antalet som dör (Hela Sverige ska leva, 2018). Detta hänger givetvis ihop med att många unga flyttar, för ifall fler unga väljer att stanna går det att räkna med att antalet nyfödda kommer att öka.

Varför ska vi ha en levande landsbygd?

Det går att ställa sig frågan varför det skulle vara åtråvärt eller viktigt med en levande landsbygd. Sverige är ett land rikt på ekonomiskt kapital med stora möjligheter till import av livsmedel och andra handelsvaror. Så varför inte importera den mat vi behöver istället för att t.ex. subventionera det inhemska jordbruket för fortsatt produktion i Sverige? Nedan har jag försökt att finna åtminstone några anledningar till att ökad nationell självförsörjningsgrad och en levande landsbygd skulle kunna vara av godo, väl medveten om att det kan finnas många fler argument både för och emot.

De globala målen som FN fastslog 2015, som också kallas Agenda 2030 (FN, u.d.), berör på många sätt vad som äger rum på landsbygden. Målen handlar kort och koncist om social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet. Mål som ”bekämpa klimatförändringarna”, ”rent vatten och sanitet”, ”ingen hunger”, ”ekosystem och biologisk mångfald” och ”hållbar produktion och konsumtion” har nära anknytning till hur marken brukas för produktion av livsmedel, energi, virke med mera. Ökad mekaniseringsgrad leder till minskat behov av muskelkraft inom produktionen av livsmedel och skogsråvara. Det leder också till olika negativa inverknings på miljön – exempelvis orsakar gruvdriften för extraktion av råvaror till maskinerna föroreningar av tungmetaller, vilket kan innebära hälsorisker för lokalbefolkningen (Li, et al., 2013). Intensiv produktion med stora maskiner rationaliseras genom ensidig hävd av stora arealer, ofta med monokulturer av grödor som exempelvis gran eller raps. Det missgynnar den biologiska mångfalden på platsen både direkt genom monokulturen i sig och även då skörd eller avverkning sker (Tsiafouli, et al., 2015; Sahlin, 2018). Utöver FN:s globala mål har även Sverige sina egna miljömål som delvis är kopplade till Agenda 2030. För att ge ett exempel nämns målet ”Ett rikt odlingslandskap”, som enligt riksdagens definition innebär att: *”Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.”* (Naturvårdsverket, 2020). Motsättningar kan dock finnas, då mål om både exempelvis biologisk mångfald och ekonomisk vinst förekommer (Sveaskog, u.d.).

Det finns olika definitioner om vad det är som är ”landsbygd” och ”stad”. Dels använder sig olika myndigheter i Sverige av olika definitioner, dels bedöms det också olika länder emellan. Definitionerna baserar sig på hur många människor som bor inom ett visst område samt täthet mellan bostäderna. Den definition av tätort som används för detta arbete utgår från den som SCB använder i sitt statistikförande. I ett jämlikt samhälle går det att argumentera för att förutsättningarna till ett gott liv som innefattar tillgång till livsmedel, en trygg miljö, sjukvård, utbildning etc. ska finnas oavsett om man bor i en stad eller på landsbygden.

Skillnaderna mellan olika landsbygdstyper, såsom exempelvis glesbygd eller tätortsnära landsbygd undersöks inte då problematiken och möjligheterna som diskuteras är relevanta såväl för tätortsnära landsbygd såväl som glesbygdskommuner med långa avstånd till städer. Landsbygden ses inte som något enhetligt, men som något av en motpol till staden. Det är från landsbygden som merparten av naturresurserna hämtas, och i stor grad är resursflödena till städerna linjära. För städernas existens är därmed landsbygden nödvändig, men det motsatta förhållandet behöver inte gälla, landsbygden behöver per automatik inte städer (Hornborg,

2002). Den samhällsmetabola nivån, som utgörs av energikonsumtionen utanför kroppen för produktion av exempelvis de urbana miljöerna och varuproduktion, är för närvarande hög. Våra konsumtionsvaror är idag också i hög grad beroende av fossil energi, vilket betyder att i ett läge där tillgångarna av fossila energikällor minskar, genom minskat upptag eller genom en prisökning, skulle fler människor behöva arbeta inom produktionen för att samma mängd varor ska kunna produceras och den metabola nivån bibehållas (Sorman, 2015).

Gunnar Rundgren skriver i sin blogg ”Trädgården Jordan” om gården Ängavallen i Skåne, som drivs ekologiskt med stor djurhänsyn och multifunktionell verksamhet med gårdsbutik, restaurang, hotell och livsmedelsförädling. Verksamheten lockar besökare att uppleva platsen, äta av maten och ta del av hur livsmedelsproduktionen ser ut. Om en jämförelse görs mellan Ängavallens med ett genomsnittligt svenskt lantbruk, finner vi att Ängavallen skapar stora värden med stor omsättning och många sysselsatta sett till arealen (Rundgren, 2017). Det är en intressant jämförelse. Samtidigt som det storskaliga och ensidigt inriktade jordbruket anses mer kostnadseffektivt kan en multifunktionell verksamhet, som Ängavallen, skapa betydligt fler arbetstillfällen, sociala mervärden samt eråhålla andra värden som exempelvis bättre djurvålfärd, någøt som är svårt att mäta i pengar. Ifall fler jordbruksföretag drevs på liknande sätt som Ängavallen, går det att misstänka en potentiellt mer levande och attraktiv landsbygd som följd. Samtidigt går det också att ställa sig frågan om alla lantbruk kan ha liknande inriktning, då maten från Ängavallen är dyrare för konsumenten än den som kommer från storskalig, konventionell produktion. För att ge ett exempel, görs en jämförelse på blodkorv från Ängavallens webbutik med blodkorv från mathem.se. Blodkorven från Ängavallen kostar 129 kronor per kilo (Ängavallen, u.d.), jämfört med Geas blodkorv från Mathem.se för 39:90 kronor per kilo (Mathem.se, 2020).

Propositionen från regeringen om den nya livsmedelsstrategin bejakar sambandet mellan bl.a. matproducenters verksamheter och ifall ekonomin går bra i området. *”De gröna näringarna och livsmedelsindustrin är viktiga för hållbar utveckling och tillväxt i hela landet. I delar av landet är ett aktivt jordbruk en förutsättning för boende och en positiv utveckling på landsbygden. Jordbrukslandskapet innehåller natur- och kulturvärden som har stor betydelse för bl.a. besöksnäring, friluftsliv och livskvalitet för boende och besökare på landsbygden.”* (Regeringen, 2017). Samtidigt som detta erkänns, är det ensidigt och rationellt jordbruk med stora åkrar som politiken på olika sätt främjat (Rundgren, 2016). Den nya livsmedelsstrategin för Sverige, som grundats på den proposition som citerats ovan, har motstridigheter. Både mål om både ökad produktivitet och konkurrenskraft anges, tillsammans med målsättning om sysselsättning och hållbar utveckling i hela landet. Den primära visionen för livsmedelsstrategin är ändock: *”Den svenska livsmedelskedjan år 2030 är globalt konkurrenskraftig, innovativ, hållbar och attraktiv att verka inom.”* (Regeringskansliet, 2017).

En värld under snabba klimatförändringar

Höga koncentrationer av koldioxid och andra växthusgaser i atmosfären har historiskt haft en koppling till ett varmare klimat. Utsläpp av koldioxid och andra växthusgaser ökar därför den globala medeltemperaturen vilket ökar risken för extremväder och naturkatastrofer. Dessa

utsläpp görs framförallt genom förbränning av fossila energikällor (Naturvårdsverket, 2020). Ett annat exempel på utsläppskälla är alla de torvmossor som de senaste århundradena dikats ut i de svenska markerna i tron om att detta skulle leda till ökade skördar av ved. Torven har liksom stenkol, olja och fossil gas utgått från kolets kretslopp och efter utdikningarna torkar vårmarkerna ut och torven börjar förmultna vilket leder till ökade utsläpp av koldioxid, lustgas och metan i atmosfären (Kasimir, 2017).

Jordbruksverket (2018) beskriver i en rapport om hur de nationella utsläppen av koldioxid minskat sedan 1990, inte till följd av minskad resursförbrukning inom Sverige, men däremot till följd av att den inhemska produktionen minskat p.g.a. en ökad import av varor. Vi exporterar alltså ”våra” utsläpp i allt högre grad och förskjuter utsläpp och miljöpåverkan till andra länder. Den svenska livsmedelsproduktionen har lägre utsläpp än den globalt genomsnittliga i relation till producerade livsmedel. Genom ökad inhemsk livsmedelsproduktion och odling av fodergrödor i kombination med minskad användning av fossila drivmedel kan därför de globala utsläppen av koldioxid minska (Jordbruksverket, 2018). Sverige är dessutom en nation som är rik på naturresurser som ved, malm, god åkerjord och rent vatten, både totalt och sett till invånarantalet, jämfört med många andra nationer. Det kan därför både nu och för framtida scenarier ses som ett etiskt dilemma ifall vi ska importera varor som vin från Sydafrika eller avokado från Chile när dessa grödor bidrar till ökad brist på färskvatten för lokalbefolkningen (Ekeröth, 2018; Dahl, 2018; Rising, 2018). För avvecklandet i användningen av fossil energi propageras det ofta för en omställning till förnybara energikällor. För att producera de förnybara energikällorna och den förnybara energin, som exempelvis vindkraftverk eller biobränsle, behövs resurser från landsbygden.

Livsmedelssäkerhet

Tillgång till mat är grundläggande för alla människors överlevnad och hälsa. Självförsörjningsgraden av livsmedel i Sverige uppges idag till ca 50 %. Detta kan jämföras med att självförsörjningsgraden år 1988 var 75 % (Lantbrukarnas Riksförbund, LRF, 2020). Med detta menas andelen av det monetära värdet av maten som köps, där även varor som kaffe, te och kryddor medtas i beräkningarna och säger egentligen inget om hur länge vi skulle klara oss på enbart den inhemska produktionen. Att självförsörjningsgraden beräknas i pengar innebär också att den är uträknad efter hur mycket som *köps* av olika varor, inte av hur mycket som finns. För att ge ett tankeexempel vill jag att du som läsare tänker på alla äppelträd du sett i människors trädgårdar, i parker och på allmänningar. Och på hur många av dessa äpplen som ruttnar bort på marken under träden varje höst. Enligt beräkningar från Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, odlas årligen 280 000 ton äpplen i svenska trädgårdar (Björkman, 2012), vilket motsvarar mer än dubbla mängden äpplen som årligen köps i Sverige (Jordbruksverket, 2019). Samtidigt är endast 20 % av de äpplen som köps i butiker producerade i Sverige (LRF, 2020). Så samtidigt som vi har en stor inhemsk produktion och i teorin möjlighet till självförsörjning på detta livsmedel, importerar vi mängder med äpplen. Vidare, för Sveriges självförsörjningsgrad av livsmedel tas inte importerade insatsmedel med i beräkningarna. Fossil energi behövs bland annat för att driva maskiner, transporter, för produktion av konstgödsel och producera bekämpningsmedel. I en bristsituation på fossila

bränslen kan energipriserna beräknas öka, vilket inte endast riskerar att minska transportmöjligheterna och maskinanvändningen inom jordbruket och förädlingsindustrin. Det riskerar även att medföra brist på andra insatsmedel som utsäde, konstgödsel och bekämpningsmedel. I ett scenario med halverad eller ännu lägre tillgång på fossila bränslen beräknas det omöjligt att undvika svält för befolkningen i Sverige (Baky, et al., 2013).

År 1947 fastslog riksdagen i Sverige att *”en trygg livsmedelsförsörjning i händelse av krig är ett centralt mål för jordbrukspolitiken.”* (Gäre & Lyckhage, 2015, s. 11). Längre hade vi i Sverige beredskapslager av livsmedel, som i händelse av krig eller kris skulle kunna rädda befolkningen från svält. Efter EU-inträdet 1995 övergavs dock de inhemska kraven om försörjningsberedskap, och sedan 2002 är alla beredskapslager avvecklade och inte heller fanns någon myndighet ansvarig för livsmedelsförsörjningen i krissituationer. Sedan EU-inträdet har också självförsörjningsgraden minskat, likväl som åkerarealen minskat från 3,7 till 2,5 miljoner hektar. Bebyggelse på åkermark påverkar också förmågan till självförsörjning och livsmedelsberedskap inom landet. Det finns önskemål om tillväxt av städerna från kommunernas håll och 10 till 15 % av de bästa åkermarkerna i Skåne har hittills blivit bebyggda, trots den höga kvalitén på jorden inte bara ur nationellt utan även i ett globalt perspektiv (Gäre & Lyckhage, 2015, s. 12 & s. 48).

Tillgodoseende av bostadsbehov

I storstäder och större städer som Stockholm, Malmö och Lund går det ständigt att bevittna pågående byggen av nya fastigheter. Nya invånare ska lockas och bostadsbristen lösas (Hyresgästföreningen, 2020). Men har vi bostadsbrist i Sverige? Beroende på räknesätt kan det beräknas att finnas ungefär 200 000 obebodda bostäder i Sverige idag, men officiell statistik kring detta existerar dock inte idag. Utöver detta finns ungefär en halv miljon fritidshus och hur många av dessa som används är okänt (SVT, 2020). I områden som Valdemarsvik har hela lägenhetshus stått obebodda i årtal (Lindström, 2019). Synen på bostadsbristen i städerna kan ifrågasättas när bristen samexisterar med ett överflöd av tomma bostäder.

Landsbygdsutveckling idag

Vad som sker på den svenska landsbygden idag är av relevans för vidare förståelse inom landsbygdens samtidshistoria. Ett exempel som kan nämnas är de lättnader som gjorts gällande strandskyddet. Det lagstadgade strandskyddet längs svenska vattendrag, sjöar och hav finns för att över lång tid säkerställa att strandområden innefattas av allemansrätten och finns tillgängliga för alla medborgare. Strandskyddet finns också för att skydda habitat för växt- och djurliv i nära vattnet (Miljö- och energidepartementet, u.d.). För landsbygdsutveckling har dock strandskyddet lättats, och dispens kan ges för byggande av bland annat bostäder och turistanläggningar. Enligt ett citat från Boverket är målsättningen att hävandet av strandskyddet att kunna attrahera nya människor genom att erbjuda strandnära lägen: *"Syftet är att långsiktigt stimulera den lokala och regionala utvecklingen på landsbygden."* (Boverket, 2020). Då 10 år kan bedömas som kort tid för att avgöra om dispens från strandskyddet har någon större inverkan för landsbygdsutvecklingen, görs inga slutsatser om detta i arbetet. Däremot kan det, likväl som det primära målet i Sveriges livsmedelsstrategi, vara värt att ha i åtanke. Det kan också ställas mot vad följande kapitel berör - vad föreningsverksamma själva efterfrågar för att stärka landsbygden samt exempel ges på vad som lockar vissa stadsbor ut på landet.

Hela Sverige ska leva

Att undersöka vad föreningsverksamma anser och arbetar för i frågan om en levande landsbygd är av stor relevans. Föreningen Hela Sverige ska leva arbetar just för att hela Sverige ska leva. De har en prioriteringslista för vad de anser är viktigast för vad de uttrycker som ett land i balans. I listan finns sammanfattningsvis service, kultur, digitalisering och infrastruktur, samt utveckling av den lokala demokratin. Med det menas att service som skolor, förskolor, banker och mataffärer ska finnas inom ett rimligt avstånd samt att ambulans, polis och brandkår faktiskt kommer när man ringer (Hela Sverige ska leva, u.d.a). I dagsläget är det inte säkert att polisen faktiskt kommer när de behövs. I län med få poliser kan de som är i tjänst befinna sig på långa avstånd från den som ringer och då går det inte alltid att få hjälp när den behövs (Eriksson, 2018). Antalet livsmedelsbutiker i Sverige har minskat från 31 000 år 1963, till 10 000 år 2006. Att det finns en livsmedelsbutik i byn har en viktig social betydelse, då butiken inte minst fungerar som en mötesplats som i synnerhet är av betydelse för de äldre invånarna. Den sociala roll som butiken fyllt ersätts sällan fullvärdigt på andra sätt. Butiker på orter med lågt kundunderlag får svårt att gå runt och i takt med minskat kundunderlag är högre priser samt sämre utbud jämfört med större butiker inte ovanligt, något som kan göra byborna omotiverade att handla på den lilla lokala butiken (Amcoff, et al., 2009). Hur en lokal livsmedelsbutik kan drivas finns trots allt kreativa lösningsförslag för. Exempelvis obemannade modulbutiker där kunderna kommer in i butiken genom sin smartphone (Boltegård, 2020), mobila butiker som likt glassbilen stannar i byar med nedlagda lanthandlar (Boltegård, 2019) eller genom bildandet av en ekonomisk inköpsförening som Slättergubben i Skattungbyn (Skattungbyn, u.d.) kan andra butikskoncept än de "normala" drivas där kundunderlaget är relativt lågt.

Vidare finns en kritik mot att 44 % av den statliga kulturbudgeten används inom Stockholms län och det finns önskemål om att dessa medel ska fördelas mer över hela landet. Kulturen kan

ha stor betydelse för identiteten hos en plats samt gemenskapen för de boende (Hela Sverige ska leva, u.d.b). Digitalisering och infrastruktur är viktigt för kommunikationen, arbete och vardagslivet i dagens moderna samhället Sverige – det gäller både folk i städer och på landet. Vägar, kollektivtrafik, el och välfungerande internetuppkoppling, det sistnämnda särskilt viktigt på platser med låg tillgänglighet till fysisk service som arbetsförmedling och butiker, är exempel på faktorer som anses viktiga att ha hög standard i enligt Hela Sverige ska leva (Hela Sverige ska leva, u.d.c). Ökad lokal demokrati handlar om att stärka lokalbefolkningens inflytande i beslut som fattas och planer som görs. När naturresurser i form av exempelvis mark, skog eller vattenkraft exploateras, är det, som också diskuterats tidigare i texten, vanligt att pengarna från de utvunna resurserna inte kommer tillbaka till området de togs ifrån. Det kan vara ekonomiskt, ekologiskt och kulturellt viktigt för en plats att resurserna skapar välfärd på platsen och inte hamnar någon annan stans – därför anses det viktigt att de boende på något sätt blir kompenserade för exploateringen, exempelvis genom delägandeskap eller genom ekonomisk kompensation (Hela Sverige ska leva, u.d.d). Att naturresurser tas ifrån en plats utan att något ekonomiskt kapital stannar på platsen resurserna tagits skapar ganska uppenbart en problematik – det kan tyckas uppenbart att det blir svårt att finansiera välfärd och service när det som skapar monetärt värde försvinner någon annanstans. Detta ”utsugande” är närmast kolonialistiskt och frågan är om den typen av system bör få existera i ett demokratiskt samhälle som sägs värna allas lika värde.

Nyruralism

Nyruralister är personer som trots att de sedan tidigare i livet inte har någon agrar bakgrund, flyttar ut på landsbygden. Detta i hopp om att få en högre livskvalité med mindre stress, lönearbete i lägre utsträckning, bo naturnära och kanske ägna sig åt småskalig livsmedelsproduktion. Strävan mot ett mer socialt och ekologiskt hållbart liv är central och ofta förs kritik mot det moderna, storskaliga jordbruket. Där finns även ideal om att lokalt organisera sig och samarbeta med andra för att komma ifrån den individualistiska kapitalism som genomsyrar samhället idag (Calvário & Otero, 2015). Exempelvis kan de som flyttar till Skattungbyn eller Uddebo från städer kallas nyruralister (detta går att läsa mer om i nästa stycke). Återkommande i media talas det om att vi kanske befinner oss i början på en ny grön våg. TV-program som *Mandelsmanns gård* och *Hundra procent bonde* har blivit populära (Jones, 2018). Samtidigt som andra ”influencers” på temat, som Sara Bäckmo och Philipp Weiss, bloggar, släpper poddar och skriver böcker på temat småskalig odling och självhushållning. Ett besök i närmsta bokhandel bekräftar trenden!

Reportage görs om exempel platser med nyinflyttade som tröttnat på ekorrhjulet och lockats av, för att sedan delta i eller skapa, stark gemenskap och samarbete med saker som odling, ekonomiska föreningar för att gemensamt äga och driva närliggande butiker, förskolor och andra verksamheter. Exempel på en sådan by är Uddebo som är belägen ca 10 mil från Göteborg. Här bor ungefär 300 personer och gemensamt har de odling, en bastu, en ekologisk inköpsförening, samåkningsgrupp, ateljéer, kulturhus och verkstad (Herold, 2020; Uddebo, u.d.a). Byn är belägen i en dal där de omkringliggande kullarna är täckta av skog, vilket tycks vara viktigt för de boende och byns identitet. (Uddebo, u.d.b). I Uddebo har nu både bostäder

som stått tomma rustats upp och fyllts, men nya hus har också byggts. Med kollektivtrafik går det att åka buss till Göteborg på cirka två timmar (Uddebo, u.d.a).

Ett annat exempel är Skattungbyn som ligger ca 15 km från Orsa tätort och är med sina ca 300 invånare den näst största orten i Orsa kommun. Här finns sedan slutet av 70-talet en kurs som bidragit till inflyttning av unga i byn (Aktiva byar, u.d.). Ungefär en tredjedel av byinvånare är nuvarande eller gamla deltagare från kursen ”Ekologisk odling och hållbar livsföring” där hantverk, odling, matförädling och social organisering lärs ut. Byn äger gemensamt mataffärer och en ”gratisloppis” och därutöver finns ett hus öppet för alla där det bland annat hålls studiecirkel och gemensamma middagar (Domi, 2016). Under ett besök i byn under februari 2020 samtalar jag med ett antal bybor och de uttrycker sig alla starkt positivt gällande gemenskapen. Det verkar finnas en stark identitet i byn. Den äldre arkitekturen domineras av hus i timmer, och många av de nya bostäderna är så kallade ”tiny house”, små hus ofta på hjul, de flesta lite avsides nere vid älven. Det odlas i backen där byn är belägen i och i dalen rinner älven. Tystnaden är ljuv med sporadiska inslag av trafik som passerar genom byn. Det intryck jag får är att människorna här samarbetar och att byn tycks vara liten nog för att alla boende ska kunna vara uppdaterade om, samt vara deltagande i, vad som händer. Matbutiken har även en toalett och en mötesplats med bord och stolar. Det går att koncentrera det till att sett till ortens storlek finns en stor mängd icke-kommersiella mötesplatser. I städer utgör bibliotek just den typen av plats och dess existens är viktig av många skäl – kanske behövs fler sådana platser.

Figur 6: Ollars kursgård, kurshuset för kursen i Skattungbyn (Eget foto, 2020).

Figur 7: En nybyggd kompostlåda gjord av kursdeltagare i Skattungbyn, med utsikt över dalen där Ore älv rinner (Eget foto, 2020).

De två ovanstående byarna har åtskilliga likheter. De har likvärdigt invånarantal om 300 bybor, det finns många ideella och gemensamma initiativ i byn vad gäller aktiviteter, lokaler att använda, matinköp eller odling och så vidare. Det går att ta sig med buss till en större ort – i Skattungbyns fall till Orsa och Mora, som dock inte är stora nog att klassas som städer, i Uddebos fall Göteborg som ju är Sveriges näst största stad. De bägge byarnas försörjning och identitet tycks handla till stor del om vad de skapar och gör gemensamt och den omgivande

naturen. Det är inga orter som drivs av en kraftig turistnäring och mycket av det som behövs i vardagen, som mat, fås genom gemensamt arbete. Detta i kombination med projekt genom nybyggda småhus för nyinflyttade som medför en låg boendekostnad kan minska beroendet av ett välbetalt lönearbete, eftersom utgifterna minskar (Uddeby Småhusprojekt, u.d.).

Avslutande diskussion

För att nå de globala målen och Sverige miljömål pekar allt mot att andra produktionssätt än dagens behövs. Det industriella, rationaliserade bruket av mark minskar livsutrymmet för många organismer och att den biologiska mångfalden reduceras är alltså en av följderna. Samtidigt förefaller ett nära samspel mellan det industriella markbruket och den industriella produktionen, med tillgången till energi av högt energinetto som idag överlägset domineras av fossil energi. Användningen av fossila bränslen medför ökade halter av växthusgaser i atmosfären, som i sin tur leder till klimat- och miljöförändringar som riskerar ökad förekomst av extremväder, torkperioder och ökenspridning. Delar av jordbruket skyndar alltså på miljö- och klimatförändringarna, som riskerar att göra stora arealer av jordens yta obrukbar eller obeboelig. Med minskad marktillgång och en population i samma storlek eller större som dagens, äventyras därmed mänsklighetens förmåga till livsmedelsförsörjning samt att möjliggörande av en god levnadsstandard för många. Med kännedom om de klimat- och miljöförändringar som följs av snabba temperaturökningar samt orsakssambandet mellan användningen av fossila bränslen och de följdverkningar som vi riskerar, så finns det skäliga anledningar till att minimera användningen av fossil energi. I avsaknad av mekaniserad billig jordbruksproduktion av fossilfri teknik, som inte leder till förlust av jordbruksmark, ökade temperaturer eller annan miljöförstöring, existerar möjligheten att jord- och skogsbruket återigen behöver drivas med muskelkraft om de mänskliga behoven ska tillgodoses. Detta skulle kunna fordra åtminstone årtidsvis en i betydligt högre grad levande landsbygd, men skulle otvivelaktigt medföra andra konsekvenser för vår civilisation, såsom en minskad produktivitet av inom tjänstesektorn eller minskat framställning av resurser vars råvaruuttag kräver stora mängder energi. Därmed är det även troligt att levnadsstandarden skulle komma att förändras, exempelvis med ett mer säsongbetonat livsmedelsutbud samt sett till inkomsten relativt dyrare produkter.

En lokal produktion medför även potential för en ökad resiliens för samhället om eller när exempelvis handelshinder inträffar. Eftersom fossila resurser är ändliga skulle en produktion oberoende av fossila drivmedel potentiellt även öka resiliensen i ett framtida postfossilt samhälle. För att inte ytterligare överskrida de planetära gränserna och klara de globala målen går det att argumentera för att produktionen ska baseras på lokala förutsättningarna i klimat, geologi och behov. Den lokala produktionen och naturresursuttaget behöver gynna producenterna, lokalbefolkningen och kommunen eftersom verksamheten för produktionen och kommunen behöver ta hänsyn till det rådande ekonomiska system som i stor grad styr vårt samhälle. Ett förslag skulle kunna vara att kommuner, för sina egna verksamheter som äldreomsorg och skolor, handlar upp livsmedel från de lokala producenterna för att gynna och skapa utökad ekonomisk trygghet för dessa. Kommuner kan även göra andra insatser för att gynna de lokala producenterna, som att upplåta gratis utrymme för verksamheter som REKO-ring där försäljning görs direkt till konsument – ett sätt att avveckla kommodifiering av livsmedel. Det kan däremot diskuteras att ifall stora delar av det svenska jordbruket genomgick stora förändringar med ökade produktionskostnader som följd, utan att andra faktorer ändras som t.ex. en global minskning av energitillgång, skulle konkurrensen med övriga producenter på världsmarknaden bli än tuffare. Detta kan då medföra ytterligare svårigheter att finansiera sin verksamhet. Ett ökat lokalt beroende kan däremot också försämra förutsättningarna till

försörjning vid exempelvis lokala naturkatastrofer, ifall möjligheter till långväga handel skulle avvecklas.

Med utgångspunkt i att föreningen Hela Sverige ska leva utifrån sin prioriteringslista har rätt i sak om att landsbygdens liv skulle gynnas av ökat kulturstöd, större satsningar på fysisk och digital infrastruktur, ökad lokal demokrati och förbättrad tillgång till service som skolor, polis och sjukvård, kan det antas att dessa satsningar skulle vara gynnsamma. De som bor på landsbygden tordes veta mer än en stadsbo om vad som skapar goda förutsättningar på just landsbygden. Utifrån de nämnda punkterna behövs en förbättrad samordning som delvis skulle kunna finansieras med en ny skattepolitik för bolag som äger vindkraft, vattenkraft eller gruvor. När naturresurser som skapas på landsbygden inte avspeglas i kommunens ekonomi, till följd av utförsäljning, och istället skapar välstånd i städerna eller i andra länder är det mindre svårt att förstå varför svårigheter med att driva fungerande välfärd uppstår. Att nekas tillgång på livs- och vardagsviktig service kan skapa stort missnöje. Ur en rättvisesynpunkt går det även att argumentera för att självklarheter i städerna, saker som är grundläggande för ett liv i dagens moderna samhälle och för säkerhet och hälsa – närhet till vård, att polisen ska komma när man ringer, att det finns fungerande vägar, nära till mataffären, apotek, skola och sjukvård med mera, även bör erbjudas landsbygdsbefolkningen. Den urbana normen utgår från att staden är själva utgångspunkten och det är staden som driver själva utvecklingen. Med dessa glasögon blir alltså de rurala miljöerna lite bortglömda och lågt värderade.

Fortsatt ackumulation och populationstillväxt i de större tätorterna och städer medför ett ökat behov av fler bostäder. Med en befolkningsfördelning mer jämnt utspridd över landet finns det skäl att anta att bostadsbristen skulle minska, eftersom det kan finnas 200 000 obebodda bostäder idag, ej medräknat de cirka 500 000 fritidshusen som också existerar.

Med en landsbygd som myllrar av människor, folk som verkar kring platserna de bor, kan även det fysiska landskapet bli mer levande. Fler, mer småskaliga lantbruk med åkrar av mindre storlek och en större mångfald av grödor gör landskapet mer varierat. Det varierade mosaiklandskapet gör också plats för annat liv. Fjärilar, fåglar och bin skulle få bättre förutsättningar och fylla landskapet med sina ljud och de visuella inslag som deras närvaro skapar.

Metodkritik och framtida forskning

Som metodkritik kan nämnas att jag i denna undersökning inte kunnat studera exempel från andra länder eller jämföra landsbygdspolitik- samt utveckling länder emellan. Att läsa mer historia inom jordbrukets utveckling och hur landsbygdsorter sett ut och utvecklats hade kunnat fördjupa min förståelse för ämnet ytterligare och kunnat bidra med positiva exempel och förenkla visualisering av en ”levande” landsbygdsort. Skattungbyn och Uddebo skulle kunna vara specialfall som lockar ett särskilt klientel och kanske inte kan appliceras på befolkningen i stort, vilket gör det svårt att säga vad som är attraktivt och bidrar till att skapa en levande landsbygd i ett större perspektiv. Byar med stor kooperativ drivkraft kanske inte lockar alla utan

endast lockar en minoritet av befolkningen – det är svårt att säga utifrån den lilla omfattningen av endast detta arbete.

För att finna svaret på frågeställningarna kanske det inte räcker med en annan politik, kanske behövs ett helt annat samhälle med andra förutsättningar för att hela Sverige ska ”leva”. Att därför jämföra landsbygder i olika länder och försöka identifiera vilken politik som bidragit mer till att landsbygden förblivit levande vore intressant för framtida forskning. Att dessutom undersöka vilka lokala resurser som existerar i form av exempelvis jordart eller vattentillgångar skulle inge ytterligare en dimension – kanske finns trender att finna?

Kanske skulle en bättre formulerad frågeställning inte handla om levande landsbygd i sig självt. Före industrialismens tid härjade svält och sjukdomar samtidigt som enorma delar av landets skog redan var avverkad och mängder av arter utrotade. Att människor bor på landsbygden är kanske inte ett ändamål i sig utan kanske behöver kombineras med annat för att anses eftersträvansvärt. En levande landsbygd är kanske snarare medlet för att nå ett annat mål.

Slutsatser

Tillgången till billig energi och nya innovationer har möjliggjort nya produktionssätt för människan, som frikopplat henne från framställningen av basala behov som livsmedel. Med rådande politik och fördelning av mark har inkomst i form av lön istället krävts för överlevnad, vilket föranlett urbaniseringen. Marknadsproduktionen är central för denna utveckling. Det allra mest grundläggande i detta system är förfogandet av energi med högt EROI, vilket hittills utgjorts och än idag utgörs av fossila källor. Dessa är dock finita resurser och dess användning orsakar miljöförändringar som hotar den globala civilisationen.

Politiken har stor potential att påverka utvecklingen. Bland annat ändrad lagstiftning om exempelvis beskattning för naturresursuttag som återgår till den plats där naturresurserna utvunnits, skulle kunna utöka budgeten och därmed utvecklingsmöjligheterna kraftigt. Att satsa på fler småskaliga lantbruk över hela landet genom t.ex. offentlig upphandling skulle även kunna ha en inverkan. Med lokalt ägande av de lokala resurserna återgår mer ekonomiskt kapital till kommunerna. Detta innebär ökad potential för regionala satsningar på exempelvis sjukvård, skola och infrastruktur, något som sannolikt hade stärkt de berörda kommunernas attraktivitet.

Synen på ungdomar i landsbygdsorter baseras på en norm utifrån medelklassens önskemål och kan orsaka en självuppfyllande profetia. Antaganden görs om att ungdomarna inte skulle vara intresserade att påverka utvecklingen, samtidigt som de unga själva inte upplever sig kunna göra just detta. En stark by-gemenskap, där samarbete finns kring odling eller matinköp, gemensamma aktiviteter, lösningar för billiga bostäder samt en mindre befolkningsstorlek, tycks i de givna exemplen (Skattungbyn och Uddebo) stärka platsens identitet och attraktivitet. Detta har potential att locka så kallade ”nyruralister” från städerna.

Att arbetstillfällen finns i ett område tycks vara grundläggande för att människor ska vilja, eller kunna, bo på platsen. Trots många förslag för exempelvis utveckling av digital och fysisk infrastruktur, som kan bidra med ökad attraktivitet för landsbygden och trivsel för de som bor där, ser jag inte detta som en långsiktig lösning. Därför drar jag slutsatsen att utan kraftigt utökade möjligheter till arbete är det

högst osannolikt att en ruralisering i större skala kommer att träda i kraft. Arbetsmöjligheter tycks vara ytterst centralt då det är bristen på sådana som inducerat urbanisering och påverkar många yngre människors önskemål och möjlighet att bo kvar på landsbygden än idag. En förbättrad infrastruktur skulle kunna öka potential för vissa jobb, kanske framförallt för människor att driva egna företag eller arbeta under anställningsformer där det går att arbeta digitalt. Nya skatteregler som i större utsträckning gynnar orter där stora uttag av naturresurser görs, skulle även kunna resultera i att dessa får tillgång till mer kapital och därmed en potentiellt utvidgad servicesektor – och då fler jobb. En hög mekaniseringsgrad inom primärproduktionen av livsmedel och skogsråvara innebär emellertid ett lågt beroende av mänskligt arbete. Därmed ser jag skäl att anta att åtminstone så länge billiga drivmedel för maskinerna och insatsmedel finns att tillgå i stor grad för att driva jordbruket som idag, kommer den urbana trenden bestå. Argumenten för en levande landsbygd, särskilt i tider av klimatförändringar och ökade internationella spänningar, gör det dock angeläget att vidare utreda ämnet och undersöka hur vi åtminstone kunde närma oss ett mer robust och resilient samhälle.

Litteraturförteckning

Aktiva byar (u.d). *Skattungbyn*. Tillgänglig: <http://www.aktivabyar.se/platser/skattungbyn/> [2020-04-29].

Amcoff, Jan; Möller, Peter & Westholm, Erik (2009). När lanthandeln stänger. Stockholm: Institutet för framtidsstudier. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:523163/FULLTEXT01.pdf> [2020-05-23]

Arbetsförmedlingen (2016). *Globaliseringens effekter på lokala arbetsmarknader i Sverige*, u.o.: Arbetsförmedlingen. Tillgänglig: <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/statistik-och-analyser/analyser-och-prognoser/analys-och-utvardering/globaliseringens-effekter-pa-lokala-arbetsmarknader-i-sverige> [2020-05-15]

Baky, Andras; Widerberg, Anna; Landquist, Birgit; Nordberg, Ida; Berlin, Johanna; Engström, Jonas; Lorentzon, Katarina; Cronholm, Lars-Åke & Pettersson, Ola (2013). *Sveriges primärproduktion och försörjning av livsmedel: möjliga konsekvenser vid en brist på fossil energi*. Uppsala: JTI Institutet för Jordbruks- och Miljöteknik. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:959454/FULLTEXT01.pdf> [2020-05-15]

Barca, Stefania (2011). Energy, property and the industrial revolution narrative. *Ecological Economics*, vol. 70, nr 7, ss. 1309-1315. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2010.03.012> [2020-05-15]

Björkman, Lise-Lotte (2012). *Fritidsodlingens omfattning i Sverige*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap. Tillgänglig: https://pub.epsilon.slu.se/8905/7/bjorkman_1_120516.pdf [2020-05-15]

Boverket (2020). *Landsbygdsutveckling i strandnära lägen*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/planering-av-mark-och-vatten/strandskydd/landsbyggdsutveckling-i-strandnara-lagen/> [2020-05-25]

Boltegård, Annika (2019). *Svenssons rullande lanthandel*. Tillgänglig: <https://www.land.se/landkoll/svenssons-rullande-lanthandel/> [2020-05-23]

Boltegård, Annika (2020). *15-årige Jack öppnar två obemannade matbutiker på landsbygden*. Tillgänglig: <https://www.land.se/landkoll/jack-berggren-obemannade-butiker-24-food/?fbclid=IwAR10nZqpUBvvZBoPWaujBRmgO-gk-j41EKtyu3S9CUrhC4Y5c-hF7x0vnRc> [2020-05-23]

BP (2019). *Statistical Review of World Energy*. Tillgänglig: <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html> [2020-05-12]

Bryson, Bill (2010). *At Home: A short history of private life*. London: Doubleday.

Calvário, Rita; Otero, Iago (2015). Back-to-the-landers. I: D'Alisa, Giacomo; Demaria, Federico; Kallis, Giorgos (red.), *Degrowth: a vocabulary for a new era*. New York, New York: Routledge, ss. 143-145.

Croneborg, Gabriella (2019). Agrar planering för ökad livsmedelsberedskap. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet. Tillgänglig: https://stud.epsilon.slu.se/14815/1/croneborg_g_190618.pdf [2020-06-15]

Dahl, Amanda (2018). *Avokadohysteri torkat ut chilenska byar*. Tillgänglig: <https://www.dn.se/nyheter/varlden/avokadohysteri-torkat-ut-chilenska-byar/> [2020-05-01]

Domi (2016). *Tellus think tank*. Tillgänglig: https://www.tellusthinktank.se/featured-article/ar-det-mojligt-att-leva-annorlunda-folket-i-skattungbyn-testar-alternativen/#url_2 [2020-04-29]

Ekeroth, Eva (2018). *Vattenbrist i Kapstaden: De exporterar vårt vatten i form av vin*. Tillgänglig: <https://accentmagasin.se/politik/vattenbrist-kapstaden-exporterar-vatten-form-av-vin/> [2020-05-01]

Eriksson, Bengt 2018. *Landsbygden får klara sig utan poliser*. Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/val2018/landsbygden-far-klara-sig-utan-poliser> [2020-05-01]

Förenta Nationerna, FN (u.d). *FN-förbundet UNA Sweden*. Tillgänglig: <https://fn.se/globala-malen-for-hallbar-utveckling/> [2020-04-29]

Gadd, Carl-Johan (2009). *Agrar revolution under två sekel*. Stockholm: SNS Förlag.

Gäre, Susanne & Lyckhage, Gunnar (2015). *Beredskap i kris*. Stockholm: Civil AB.

Hela Sverige ska leva (2018). *Befolkning i hela landet*. U.o.: Hela Sverige ska leva. Tillgänglig: https://helasverige.se/fileadmin/user_upload/Kansli/pdf/Balansrapport_3_webb.pdf [2020-05-25]

Hela Sverige ska leva (2020). *Naturresurser i hela landet*. U.o.: Hela Sverige ska leva. Tillgänglig: https://helasverige.se/fileadmin/user_upload/Kansli/pdf/Balansrapport_6_helasverigeskaleva.pdf [2020-05-20]

Hela Sverige ska leva (u.d.a). *Service åt hela landsbygden..* Tillgänglig: <https://helasverige.se/vad-vi-goer/vaara-prioriterade-fraagor/service/> [2020-05-01]

Hela Sverige ska leva (u.d.b). *Kultur gör skillnad..* Tillgänglig: <https://helasverige.se/vad-vi-goer/vaara-prioriterade-fraagor/kultur/> [2020-05-01]

Hela Sverige ska leva (u.d.c). *Infrastruktur och digitalisering.* Tillgänglig:
<https://helasverige.se/vad-vi-goer/vaara-prioriterade-fraagor/infrastruktur-och-digitalisering/>
[2020-05-01]

Hela Sverige ska leva (u.d.d). *Lokalt inflytande för hållbara bygder.* Tillgänglig:
<https://helasverige.se/vad-vi-goer/vaara-prioriterade-fraagor/infrastruktur-och-digitalisering/>
[2020-05-01]

Herold, Lovisa (2020). I Uddebo värderas tid högre än pengar. *Dagens Nyheter*, 12 april. Tillgänglig: <https://www.dn.se/ekonomi/i-uddebo-varderas-tid-hogre-an-pengar/>
[2020-05-14]

Hornborg, Alf (2002). Towards an ecological theory of unequal exchange: articulating world system theory and ecological economics. *Ecological Economics*, vol 25, ss.127-136

Hornborg, Alf (2015). *Nollsummespelet: Teknikfetischism och global miljörättvisa*. Göteborg: Diadalos.

Hyresgästföreningen (2020). *Nio av tio bor i kommun med bostadsbrist*. Tillgänglig:
<https://hurvibor.se/bostader/bostadsbristen/> [2020-05-14]

Jonasson, Anna (2020). Den nya gröna vägen: ”Stadsbor som vill leva ett mer jordnära liv”. *Landets Fria Tidning*, 24 april. Tillgänglig: <https://landetsfria.nu/2020/nummer-117/den-nya-grona-vagen-stadsbor-som-vill-leva-ett-mer-jordnara-liv/> [2020-05-13]

Jones, Evelyn (2018). Självförsörjande – en ny grön våg?. *Dagens Nyheter*, 24 mars. Tillgänglig: <https://www.dn.se/ekonomi/sjalvforsorjande-en-ny-gron-vag/> [2020-05-25]

Jordbruksverket (2018). *Hur kan den svenska jordbrukssektorn bidra till att vi når det nationella klimatmålet? Sammanställning av pågående arbete och framtida insatsområden*. Jönköping: Jordbruksverket (Jordbruk, skogsbruk och fiske, rapport 2018:1)

Jordbruksverket (2019). *Livsmedelskonsumtion och näringsinnehåll, Uppgifter till och med 2018*. Jönköping: Jordbruksverket (Jordbruks, skogsbruk och skogsbruk, rapport 2019:12)

Jordbruksverket (u.d.). *Maskiner per län/rikt. År 1944-2005*. Tillgänglig:
http://statistik.sjv.se/PXWeb/pxweb/sv/Jordbruksverkets%20statistikdatabas/Jordbruksverkets%20statistikdatabas_Historisk%20statistik_Historisk%20statistik.%20Kap.%202%20Arbet%20kraft%20och%20produktionsmedel/JISINSM1.px/?rxid=5adf4929-f548-4f27-9bc9-78e12
[2020-05-12]

Kander, Astrid (2002). *Economic growth, energy consumption and CO2 emissions in Sweden 1800-2000*. Lund: Lunds Universitet. Tillgänglig:
<https://lup.lub.lu.se/search/ws/files/4913240/1789938.pdf> [2020-05-14]

Kasimir, Åsa; He, Hongxing; Coria, Jessica; Nordén, Anna (2017). Land use of drained peatlands: Greenhouse gas fluxes, plant production, and economics. *Global Change Biology*, vol 24, ss. 3302-3316. DOI: 10.1111/gcb.13931

Lantbrukarnas Riksförbund, LRF (2020). *Självförsörjning*. Tillgänglig: <https://www.lrf.se/politikochpaverkan/foretagarvillkor-och-konkurrenskraft/nationell-livsmedelsstrategi/sjalvforsorjning/> [2020-04-29]

Larsson, Anders (2004). *Landskapsplanering genom jordbrukspolitik*, Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU.

Lindström, Raffaella (2019). Fler flyttar till större städer, men ödehusen lämnas kvar. *Dagens Nyheter*. 5 augusti. Tillgänglig: <https://www.dn.se/ekonomi/fler-flyttar-till-storre-stader-men-odehusen-lamnas-kvar/?forceScript=1&variantType=large>

Li, Zhiyuan; Ma, Zongwei; van der Kuijp, Tsering Jan; Yuan, Zengwei & Huang, Lei (2013). A review of soil heavy metal pollution from mines in China: Pollution and health risk assessment. *Science of the Total Environment*, vol. 468-469, ss. 843-85.

Lokalekonomidagarna (2020). *Lokala naturresurser - men vart hamnar pengarna*. [Digitalt seminarium] Tillgänglig: <https://www.facebook.com/Lokalekonomidagarna/videos/1116407865401890/> [2020-05-13]

Malm, Andreas (2014). *Fossil Capital*, Lund: Lunds Univeristet.

Mathem.se (2020). *Blodkorv*. Tillgänglig: <https://www.mathem.se/varor/blodkorv/blodkorv-500g-geas-> [2020-05-04].

Mazoyer, Marcel & Roudart, Laurence (2006). *A History of World Agriculture: From the Neolithic Age to the Current Crisis*. London: Earthscan.

Miljö- och energidepartementet (u.d.). *Miljöbalk (1998:808)*. Stockholm: Sveriges Riksdag. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/miljobalk-1998808_sfs-1998-808 [2020-05-25]

Naturvårdsverket (2020). *Ett rikt odlingslandskap*. Tillgänglig: <https://sverigesmiljomal.se/miljomalen/ett-rikt-odlingslandskap/> [2020-05-09]

Naturvårdsverket (2020). *Fossila bränslen*. Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhall/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Energi/Fossila-branslen/> [2020-04-29]

Potter, Robert B.; Binns, Tony; Elliot, Jennifer A. & Smith, David (2008). *Geographies of Development*. 3:e upplagan. Harlow: Pearson Education Limited.

Ragunda kommun (u.d.). *Årsredovisning* (2018) Ragunda: Ragunda kommun. Tillgänglig: <https://www.ragunda.se/download/18.7e646d4516a47ac64a97121/1556787573331/Årsredovisning%202018.pdf> [2020-05-11].

Regeringen (2017). *En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet*. Stockholm: Sveriges Riksdag (Proposition 2016/17:104).

Rising, Malin (2018). Vattenbrist i Kapstaden efter historisk torka. *Omni*. 17 januari. Tillgänglig: <https://omni.se/vattenbrist-i-kapstaden-efter-historisk-torka/a/m61Vdl> [2020-05-01].

Ritchie, Hannah & Roser, Max (2018). Our World in Data. *Energy*. Tillgänglig: <https://ourworldindata.org/energy?fbclid=IwAR3wyTx3rsqe3KWmKUuIF0atg2dTUOJRZXC2Ice2L4BHHn0ahXIm8LKUIv8> [2020-05-12].

Rundgren, Gunnar (2016). *Den stora ätstörningen*. Stockholm: Ordfront.

Rundgren, Gunnar (2017). Svinaktig matematik, eller hur vi får en levande landsbygd. *Trädgården Jordan*. [Blogg] 24 oktober. Tillgänglig: <https://tradgardenjorden.blogspot.com/2017/10/svinaktig-matematik-eller-hur-vi-far-en.html> [2020-05-04]

Sahlin, Malin (2018). Från mångfald till enfald – en vitbok över den svenska modellen för skogsbruk. Stockholm: Naturskyddsföreningen. Tillgänglig: https://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/Rapport_fran_mangfald_till_enfald_0.pdf [2020-05-22]

Skattungbyn (u.d.). Slättergubbens inköpsförening. Tillgänglig: <https://skattungbyn.se/slattergubben/> [2020-05-23]

Smil, Vaclav (2016). *Energy Transitions: Global and National Perspectives*. 2:a upplagan. Santa Barbara: Kalifornien: Praeger publishers inc.

Smil, Vaclav (2017). *Energy and civilization: a history*. 2:a upplagan. Cambridge: MA: MIT Press.

Sorman, Alevgül (2015). *Metabolism, societal*. I: D'Alisa, Giacomo; Demaria, Federico; Kallis, Giorgos (red.), *Degrowth: a vocabulary for a new era*. New York, New York: Routledge. ss. 41-45.

Statiska centralbyrån, SCB (2019). *Befolkningsutvecklingen i Sverige fördelat på urban och rural befolkning. Vart femte år 1800 - 2018*. Statistiska Centralbyrån. Tillgänglig: http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_MI_MI0810_MI0810A/HistBefTatort/ [2020-05-12]

Statiska centralbyrån, SCB (2012). *Jordbruksföretag efter län och brukningsform, 1961-2007*. Statistiska Centralbyrån. Tillgänglig:

http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_JO_JO1901_JO1901A/Kap1T05/# [2020-05-12]

Statens offentliga utredning, SOU (2015). *Attraktiv, innovativ och hållbar – strategi för en konkurrenskraftig jordbruks- och trädgårdsnäring*, SOU 2015:15, Stockholm: Statens Offentliga Utredning.

Stone, Madeleine (2020). A plague of locusts has descended on East Africa. Climate change may be to blame. *National Geographic*, 14 februari. Tillgänglig: <https://www.nationalgeographic.com/science/2020/02/locust-plague-climate-science-east-africa/> [2020-05-04]

Sveaskog (2020). *Finansiella mål*. Tillgänglig: <https://www.sveaskog.se/om-sveaskog/finansiell-information/finansiella-mal/> [2020-05-14]

Svensson, Lotta (2011). Ungdomars bristande intresse för lokal utveckling - en självuppfyllande profetia?. I: Möller, Peter (red.) *Vem bygger landet?*. Vilnius: Gidlunds förlag, ss. 26-39.

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, SMHI (2020). *Risk för vattenbrist*. Tillgänglig: <https://www.smhi.se/vadret/vadret-i-sverige/risk-for-vattenbrist> [2020-05-04]

Julin, Johan (2020). Tomma hus – tillgång eller skamfläck?. *SVT*. 11 januari. Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/tomma-hus-en-resurs-eller-en-belastning> [2020-05-14].

Toje, Asle (2017). Det öde landet. *Timbro*. 18 september. Tillgänglig: <https://timbro.se/smedjan/det-ode-landet/> [2020-05-04].

Tsiafouli, Maria A.; Thebault, Elisa; Sgardelis, Stefanos P.; de Ruiter, Peter C.; van der Putten, Wim H.; Birkhofer, Klaus; Hemerik, Lia; de Vries, Franciska T.; Bardgett, Richard D.; Brady, Mark Vincent; Bjornlund, Lisa; Bracht Jörgensen; Christensen, Soren; D'Hertefeldt, Tina; Hotes, Stefan; Hol, W. H. Gera; Frouz, Jan; Liiri, Mira; Mortimer, Simon R.; Setälä, Heikki; Tzanopoulos, Joseph; Uteseny, Karoline; Pizl, Vaclav; Stary, Josef; Wolters, Volkmar & Hedlund, Katarina (2015). Intensive agriculture reduces soil biodiversity across Europe. *Global Change Biology*, vol. 21, ss. 923-985.

Uddebo (u.d.a). *Skog och natur*. Tillgänglig: <http://www.uddebo.se> [2020-05-08]

Uddebo (u.d.b). *Uddebo*. Tillgänglig: <http://www.uddebo.se> [2020-05-08]

Uddebo Småhusprojekt (2020). *Uddebo Småhusprojekt*. Tillgänglig: https://www.facebook.com/pg/uddebosmahus/about/?ref=page_internal [2020-05-08]

Waldermarsson, Eva & Nilhgård, Bengt (1999). *Översikt över Nordens vegetation*. Lund: Lunds Universitet.

Hanna-Louise Aasen

Självständigt arbete • 15 hp

Alnarp 2020

Ängavallen (u.d). *Ängavallens Ekologiska HälsoGris- Blodkorv (med russin) (hg)*.

Tillgänglig: <https://webbutik.angavallen.se/produkt/halsogris-blodkorv-100-g/> [Använd 04 05 2020].